

STANOVISKO VLÁDY

k návrhu poslance Václava Klause na vydání zákona, kterým se ruší zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, a o změně některých souvisejících zákonů (sněmovní tisk č. 705)

Vláda na své schůzi dne 17. února 2020 projednala a posoudila návrh zákona, kterým se ruší zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, a o změně některých souvisejících zákonů, a zaujala k tomuto návrhu zákona **nesouhlasné stanovisko**, a to zejména z následujících důvodů:

1. Vláda konstatuje, že předložený návrh zákona lze považovat za naprosto nedostatečně odůvodněný, přičemž argumenty, jež předkladatel na jeho podporu vznáší, nelze považovat za přesvědčivé. Předkladatel v návrhu toliko povšechně opakovaně upozorňuje na údajnou „redundantnost“ agendy úřadu veřejného ochránce práv, na nepotřebnost tohoto institutu v podmínkách demokratického státu a údajnou „politizaci“ činnosti veřejného ochránce práv. V této souvislosti vláda uvádí, že činnost veřejného ochránce práv nelze zaměňovat s kontrolní činností jiných orgánů veřejné moci ani správních soudů. Oproti orgánům veřejné moci a správním soudům jsou působnost a pravomoc veřejného ochránce práv stanoveny odlišně. Co se týče přezkumu činnosti veřejné správy, je oproti správním soudům „řízení“ u veřejného ochránce práv neformální, rychlé, operativní, bezplatné, absentuje advokátní přímus a okruh osob, jež se mohou na veřejného ochránce práv obracet, je širší.
2. Podle názoru vlády nelze za příhodné považovat ani tvrzení předkladatele, že úřad veřejného ochránce práv je v demokratickém státě nadbytečný. Podle závěrů Evropské komise pro demokracii prostřednictvím práva, které vtělila do tzv. Benátských principů, by činnost veřejného ochránce práv měla být doplňkem k právu na přístup ke spravedlnosti prostřednictvím soudů a ombudsmanské instituce hrají důležitou roli při posilování demokracie, právního státu, dobré správy a ochrany a podpory lidských práv. Na úřad veřejného ochránce práv tedy nelze nahlížet jako na úřad zbytečný, ale je na něj třeba nahlížet jako na úřad komplementární k jiným orgánům veřejné moci a správnímu soudnictví.

3. Vláda dále podotýká, že veřejný ochránce práv se za svých 20 let existence stal pevnou součástí českého demokratického právního státu a ve své roli nezávislého orgánu přispívajícího k ochraně základních práv a svobod osob tak pomáhá v rámci své působnosti každý rok řešit problémy několika tisíců osob. Přitom nejde jen o ochranu před nezákonným či nesprávným jednáním správních úřadů v jeho tradiční ombudsmanské působnosti, ale i o ochranu před špatným zacházením nebo diskriminací či o ochranu práv cizinců a osob se zdravotním postižením. Pomoc veřejného ochránce práv je na rozdíl od státních orgánů rychlejší a v některých případech i efektivnější. Efektivnější je i ve srovnání se zmocněncem vlády pro lidská práva, který nemá žádné přímé zákonné pravomoci a nemůže ani šetřit stížnosti jednotlivců. Veřejný ochránce práv také může díky své činnosti získat podrobný přehled problémů v určité oblasti a navrhnout pak systémové kroky jednotlivým úřadům, vládě nebo Parlamentu a zároveň může své zkušenosti sdílet jak s odborníky z praxe, tak se širokou veřejností, a přispívat tak k osvětě a vzdělávání v ochraně a dodržování právního řádu a základních práv a svobod.
4. Vláda dále připomíná, že veřejný ochránce práv vykonává i agendu při ochraně práv dětí a souvisejících dávek. Pozice "ombudsmana pro děti" dosud zřízena nebyla a veřejný ochránce práv dlouhodobě zabezpečuje převážnou část této agendy v ochraně práv dětí. Dále je z hlediska ochrany práv ohrožených dětí zásadní kompetence veřejného ochránce práv k provádění jak šetření, tak i systematických návštěv v ústavních zařízeních pro péči o děti nebo mládež. V případě veřejného ochránce práv se navíc jedná o jedinou instituci, která má tuto působnost vůči všem typům ústavů, ať jde o ústavy školské, tak i sociální a zdravotní. Z uvedených důvodů je třeba považovat působnost veřejného ochránce práv v oblasti ochrany práv dětí za zcela nepostradatelnou a nenahraditelnou a navrhaným zrušením instituce veřejného ochránce práv by tato agenda nebyla vůbec zajišťována. Vláda zároveň dodává, že veřejný ochránce práv rovněž vykonává agendu týkající se ostatních nepojistných sociálních dávek a v případě jeho zrušení by bylo nezbytné zřídit samostatného ombudsmana přinejmenším pro celou sociální oblast, neboť není žádoucí, aby byla narušena právní jistota osob, které v současné době mohou tohoto institutu využít nebo jej využívají, a to bez adekvátní náhrady.
5. Předložený návrh zákona lze podle názoru vlády považovat za rozporný s některými mezinárodněprávními závazky, jimiž je Česká republika ve smyslu čl. 1 odst. 2 Ústavy České republiky vázána a jejichž plnění je v současné době zajišťováno prostřednictvím činnosti veřejného ochránce práv. Jedná se například o povinnost zřídit nezávislý orgán, který by vykonával systematické návštěvy v místech, kde jsou osoby omezeny

na svobodě podle Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání nebo o povinnost existence subjektu na podporu rovného zacházení, který se musí vyznačovat atributy vymezenými ve směrnici Evropské unie, mimo jiné musí být nadán značnou mírou nezávislosti. V případě zrušení úřadu veřejného ochránce práv by bylo nutné zajistit plnění výše uvedených závazků prostřednictvím jiných kontrolních mechanismů, jejichž zřízení by si však bezpochyby vyžádalo dodatečné finanční a personální náklady na straně státní správy, jež však předkladatel v důvodové zprávě návrhu zákona nikterak nepředvídá.

6. Vláda také podotýká, že předložený návrh zákona nijak neřeší problematiku spojenou s navrhovaným zánikem úřadu veřejného ochránce práv. Návrh tak například nestanovuje, na koho by měla přejít příslušnost hospodařit s majetkem státu, s nímž byl doposud příslušný hospodařit veřejný ochránce práv, ani na koho přechází výkon práv a povinností z pracovněprávních vztahů existujících k veřejnému ochránci práv, respektive kdo by měl vypořádat práva a povinnosti z těchto pracovněprávních vztahů.
7. Vláda též považuje za vhodné poskytnout několik údajů k předkladatelem tvrzené „ekonomické neefektivitě“ veřejného ochránce práv a Kanceláře veřejného ochránce práv. Dosud došlo k pěti rozšířením působnosti této instituce, které významně zvýšily počet přidělených úkolů. Nárůst v počtu pracovníků je v tomto ohledu přiměřený (vždy maximálně 10 až 15 odborníků na novou agendu). Nárůst počtu obslužného personálu tomuto růstu ani poměrně neodpovídá, neboť byl pokryt převážně zvýšením efektivity stávajících zdrojů. Pro ilustraci lze uvést, že počet pracovních míst v oblasti spisové služby se od roku 2005 do roku 2019 zvýšil pouze o dvě osoby (z 15 na 17), počet míst v oblasti vnitřní správy (informační a komunikační technologie, správa budovy, mzdy, účetnictví, autodoprava) se zvýšil pouze o jedno a půl místa (z 22,5 na 24). Konečně lze podotknout, že k realizaci přístavby ke stávajícím prostorám Kanceláře veřejného ochránce práv došlo až ve chvíli, kdy byla překročena kapacita stávající budovy, a to z prostředků uspořených v předchozích letech, a že veřejný ochránce práv a Kancelář disponují jedním z nejmenších rozpočtů ze všech orgánů státu.
8. Vláda konečně konstatuje, že předložený návrh zákona vykazuje četné legislativně technické nedostatky, například zrušuje samotný zákon o Veřejném ochránci práv, nikoliv však již zákony, které tento zákon mění či doplňují, nebo obsahuje derogační ustanovení rušící některá ustanovení jiných zákonů, která jsou formulována v rozporu s obecně přijímanými legislativně technickými požadavky.